

Dezbateri parlamentare și patimi politice între 1866-1867

Moroianu Dan
mihaimoroianu5@yahoo.com

După instaurarea monarhiei constituționale în România, primii ani s-au caracterizat printr-o accentuată instabilitate guvernamentală și parlamentară. Până la 11 martie 1871, când s-a instalat guvernul conservator condus de Lascăr Catargiu, la cârma țării s-au succedat la putere 10 guverne, s-au efectuat peste 30 de modificări ministeriale și au fost provocate 6 dizolvări ale corpurilor legiuitoare, nici o legislatură neavând o durată normală¹.

Explicația acestor frământări și crize guvernamentale, rezidă în reînceperea luptelor politice între liberali și conservatori. Luptele politice, până la un anumit punct erau justificate, deoarece nu toate grupările politice se dovedeau animate de dorința de a aplica în aceeași măsură principiile constituționale.

Regimul parlamentar funcționa defectuos. Parlamentul nu-și îndeplinea rolul său firesc, stipulat în Constituție, de a delibera și de a decide în numele națiunii, în privința aplicării deciziilor; de aceea, Parlamentul nu trebuia să se limiteze doar la înregistrarea voinței guvernelor, care singure decideau și executau, adică „făceau ce voiau – tot ce voiau”².

Existau adversități nu numai între liberali și conservatori, dar chiar între liberalii moderați și cei radicali, ultimii devenind vajnicii apărători ai principiilor constituționale. Liberalii radicali alcătuiesc, în octombrie 1866, programul de aplicare a principiilor constituționale, redactat de Comitetul electoral, prezidat de I.C.Brătianu și C.A.Rosetti. Programul electoral al liberalilor radicali cuprinde toate necesitățile dezvoltării României moderne, o maximă aplicare și dezvoltare a principiilor constituționale. De asemenea, ei concep și pun în aplicare organisme care să asigure promovarea lor³.

Primele alegeri parlamentare efectuate în conformitate cu noua lege electorală au avut loc în toamna anului 1866. Guvernul, prezidat de Ion Ghica și compus din liberali și conservatori moderați, n-a intervenit în alegeri, dar acestea au avut loc în condițiile unor aprige înfruntări. Alegerile au început la 29 octombrie 1866 și au durat 12 zile, în scopul alegerii a patru colegii pentru Cameră și două pentru Senat.

Rezultatul acestor alegeri a dezamăgit atât pe domnitor, cât și principalele grupări politice, deoarece nici una dintre ele n-a reușit să-și asigure majoritatea necesară pentru a se impune la conducere. Camera aleasă în toamna anului 1866 avea următoarea alcătuire: o treime dintre deputați erau cuziști și separatiști, o altă treime aparținea guvernului, iar ultima aparținea liberalilor radicali⁴. Rezultatul alegerilor nu era departe de realitatea vieții

¹ Titu Maiorescu, *Istoria contemporană a României (1866- 1900)*, București, 1925, p. 11

² P.P. Negulescu, *Partidele politice*, București, 1995, p. 324.

³ Anastasie Iordache, *Instituirea monarhiei constituționale și regimului parlamentar în România 1866- 1871*, București, 1997, p. 138.

⁴ *Memoriile regelui Carol I al României de un martor ocular*, vol I, București, 1993, pp.142- 143 .

politice existente în acel moment istoric. Guvernul moderat, alcătuit din liberali și conservatori, nu a reușit să prezinte un program electoral coerent, precum cel al opoziției radicale. Astfel că, în loc de o puternică grupare liberală în Adunare, au rezultat două.

Conservatorii numărau în Adunare în jur de 60 de deputați, divizați între patru șefi: muntenii Dimitrie Ghica și Gheorghe Știrbey și moldovenii Lascăr Catargiu și Gr. M. Sturdza, liberalii radicali și fracționiști, 40 de deputați, moderații, care sprijineau guvernul Ion Ghica, 20 de deputați. Gruparea lui Mihail Kogălniceanu număra 25 de deputați, iar 6 erau separați⁵. Era foarte greu de prevăzut cum se putea guverna cu o astfel de Adunare a deputaților, deoarece nici o grupare nu întrunea majoritatea. O astfel de situație era îngrijorătoare.

La 15 noiembrie, era deschisă sesiunea corpurilor legiuitoare, care, înainte de sfârșitul anului 1866, s-a limitat la verificarea alegerilor, constituirea biroului și a comisiilor speciale și la alcătuirea răspunsului la mesajul Tronului⁶. După al doilea tur de scrutin, în ședința din 7 decembrie 1866, președinte al Adunării Deputaților a fost ales conservatorul Lascăr Catargiu, iar ca vicepreședinți, G. Balș, N. Pâcleanu, G. Costaforu, A. Fătu și doi secretari, și anume Eugeniu Ghica și N. Moscu. Senatul, care avea o majoritate conservatoare, a ales ca președinte pe mitropolitul primat⁷.

În ședința din 9 decembrie, s-a ales comisia pentru redactarea regulamentului interior al Camerei și comisia pentru elaborarea proiectului de răspuns la mesajul tronului, compusă din: Gr. M. Sturdza, D. Ghica, G. Ghica, C. A. Rosetti, D. Brătianu, M. C. Epureanu⁸. Proiectul de răspuns la mesajul Tronului a fost prezentat de Gr. M. Sturdza, în ședința din 13 decembrie 1866. În Senat, raportul Comisiei pentru răspunsul la mesajul Tronului a fost prezentat de C. N. Brăiloiu⁹.

În Adunare se formase o majoritate de centru, compusă din conservatori și liberali moderați, ce părea să sprijine guvernul Ghica. Premierul și-a dat seama că guvernul nu se va putea menține mult timp la conducere, deoarece acesta nu avea o grupare proprie însemnată. Nereușind să obțină înainte de sfârșitul anului, votarea bugetului și fiind acuzat de lipsă de energie de către I. C. Brătianu într-o audiență comună pe care au avut-o la domnitor în ziua de 19 decembrie 1866, Ion Ghica și-a prezentat a doua zi demisia¹⁰. Aceasta n-a fost acceptată, deoarece în acel moment nici una dintre grupările politice mai importante nu erau pregătite să-i preia succesiunea, cele două corpuri legiuitoare dându-i un vot de încredere.

Principala sarcină a guvernului consta în urgența dezbaterii bugetului, amânată sub diverse pretexte. Prim-ministrul o solicita în ședința Adunării din 2 ianuarie 1867. Se tergiversează, propunându-se un proiect de lege pentru

⁵ *Istoria parlamentului și a vieții parlamentare din România până la 1918*, București, 1983, p.174.

⁶ *Ibidem*, p.175.

⁷ Anastasie Iordache, *op. cit.*, p.144.

⁸ Anastasie Iordache, *op. cit.*, p. 145.

⁹ „Monitorul Oficial”, nr. 271 din 12 decembrie 1866, p.1305.

¹⁰ *Memoriile regelui Carol I al României de un martor ocular*, vol I, București, 1993, p.157.

sporirea numărului reprezentanților la Curtea de Conturi, care este respins. I. C. Brătianu a susținut că înainte de orice stătea dezbaterile bugetului¹¹.

În cadrul dezbaterii generale a proiectului de buget, M. C. Epureanu stabilește trei epoci în evoluția finanțelor: regulamentară, de tranziție după 1856 și ultima denumită de el „imperiu egalitaro-democratico-național”, care a pus capăt regimului oligarhic, națiunea fiind chemată la utilizarea banilor publici. Liderul conservator susținea că nu vrea să arunce cu piatra în cei căzuți, îndeosebi în domnia lui Cuza-Vodă, pe care l-a sprijinit timp de cinci ani. În această domnie s-au produs două acte importante: legea rurală și legea financiară. Prima, neputându-se rezolva de către guvern și Adunare, „s-a rezolvat după voința unui singur om, fără a consulta pe reprezentanții nației, pe care însuși i-a recunoscut de competenți, dându-se o mare lovire bazei proprietății”¹². A urmat o stagnare generală, scăzând valoarea proprietății, o paralizie a agriculturii. De aici, criza economică, agravată de deteriorarea finanțelor publice. Averea publică a fost micșorată considerabil, fiind zdruncinate înseși temeliiile statului M. C. Epureanu i-a și spus domnitorului Al. I. Cuza că-i prevede căderea și aceasta nu din cauza albilor și roșilor, ci a finanțelor¹³. În apărarea fostului domnitor sare fostul său prim-ministru Mihail Kogălniceanu, care afirma că, trecutul nu trebuie uitat, criticat și judecat în pripă, așa cum procedează M. C. Epureanu. Evident, Kogălniceanu era cel mai autorizat să răspundă unor atacuri la adresa precedentei domnii. Răbufnea acum vehementa ostilitate a latifundiarilor conservatori, „expropriații”, contra adoptării și aplicării legii rurale, una dintre marile reforme ale lui Cuza Vodă. El se confruntase și cu stânga, care dorea mai mult, și cu dreapta, care dorea să cedeze prea puțin pământ din marile moșii. M. C. Epureanu stabilește la baza crizei financiare însăși legea rurală, care a lovit puternic creditul și valoarea proprietății. Pentru care motiv M. Kogălniceanu afirmă în Adunare că nu este moral ca un sprijinitor al domniei lui Cuza Vodă, precum liderul conservator, să-i facă acum rechizitoriul. Un alt conservator moderat, V. Boerescu, intervine pentru a cere încheierea discuțiilor, anume pentru a urgenta dezbaterile și adoptarea bugetului. G. Mârzescu constată că M. C. Epureanu doar critică, fără a propune soluții. P. Grădișteanu îl contrazice și el pe M. C. Epureanu, care a fost mentorul financiar al lui Cuza-Vodă. Și Kogălniceanu susține că atacatorul de acum a fost ministrul model al fostului domn, mentorul guvernamental al său. Astfel că, trecuta administrație aparține tuturor celor care au fost miniștri în acel timp. Nu este deloc drept să se susțină că această administrație a lăsat 300 de milioane de lei datorii, aducând argumente în acest sens¹⁴.

După lunga intervenție a lui Mihail Kogălniceanu, s-a cerut închiderea discuției. Unii deputați se opun, alții dimpotrivă. În cele din urmă s-a trecut la dezbaterile bugetului pe ministere.

În ședința din 14 ianuarie 1867, a intrat în dezbateri împrumutul Oppenheim, contractat de Ion Bălăceanu, în numele guvernului român, la Paris. Autorii unui amendament, prezentat de Nicolae Fleva, consideră condițiile împrumutului oneroase și deci inadmisibile; Ion Bălăceanu nici nu avea

¹¹ „Monitorul Oficial”, nr. 4 din 6 ianuarie 1867, p.43.

¹² *Ibidem*, pp. 44-46.

¹³ „Monitorul Oficial”, nr. 4 din 6 ianuarie 1867, pp. 44-46.

¹⁴ *Ibidem*, pp. 48-51.

împuternicire spre a-l contracta. În consecință, se propune un vot de blam guvernului, însă amendamentul nu este admis de către Adunare. După propunerea altor amendamente referitoare la împrumutul Oppenheim, a intervenit Ion Ghica, președintele Consiliului de Miniștri, care afirmă că primește provocarea la un examen al cifrelor prezentate de raportor și ministrul de Finanțe. El roagă pe deputați să aibă considerație pentru guvern și să decidă într-un fel: "A fost nevoie de un împrumut, acesta s-a realizat, în condițiile puse de alții, nu de guvern. Dați-ne votul de blam, dacă socotiți ca să ne ducem și să vie alții să administreze țara, sau lăsați-ne pe noi s-o administrăm; căci cu cât suntem astăzi vinovați, mai vinovați vom fi mâine"¹⁵.

M. Kogălniceanu și-a exprimat acordul cu afirmațiile lui Ion Ghica, dorind ca dezbaterile să se termine într-un fel sau altul, deoarece „forțele omenești au și ele marginile lor”, încât nu pot rezista unei atmosfere politice în care unii nu fac decât să atace, iar alții să se apere. După alte intervenții, dezbaterea generală se încheie, urmând dezbaterea proiectului de buget pe capitole.

În ședința Adunării din 24 ianuarie 1867, Cezar Bolliac a luat cuvântul pentru a spune că „astăzi este sărbătoarea cea mai mare națională, pentru care sunt date voturi ale adunării ca ea să fie serbată”¹⁶. Ion Ghica precizează că a căutat, dar nu a găsit nicăieri, un vot al Adunării în favoarea sărbătoririi zilei Unirii. El apreciază că în ziua de 24 ianuarie s-a realizat numai temporar voința națională, ziua realizării acestei voințe „în mod etern pe cât va dura această națiune, această zi, este de 10 mai. În această zi s-a proclamat unirea definitivă, înfăptuită prin alegerea Principelui Domnitor Carol I”¹⁷. Pentru prima dată, de la înfăptuirea Unirii, nu se mai serba ziua de 24 ianuarie, Adunarea prezidată de Lascăr Catargiu întrunindu-se pentru a lucra. El a și propus închiderea discuției, după propunerea lui Cezar Bolliac, dar liberalul N. Ionescu a intervenit pentru a observa că nu au cum să fie închise discuții care nu au avut loc. Discuții pro și contra au loc apoi între liberali și conservatori, pe această temă, fiecare deputat prezentându-și argumentele. Liberalul P. Grădișteanu, opinează ca să se exprime clar și fără echivoc dacă sărbătorile naționale trebuie ținute ca și duminicile, adică printr-un repaus complet al tuturor instituțiilor. Ca atare, propune să prevadă 24 ianuarie ca sărbătoare națională. Interven conservatorii Lascăr Catargiu și Dimitrie Ghica spre a menționa că o vor accepta ca sărbătoare națională, dar după discuții și vot. D. Ghica afirmă că nu poate stabili dacă 24 ianuarie este mai mare ca 10 mai, însă, dacă este precum propune N. Ionescu, atunci vor fi mai multe sărbători decât zile de lucru¹⁸.

Patimile politice tensionaseră într-atât relațiile dintre grupările politice, încât se ajunsese la diminuarea semnificației zilei de 24 ianuarie, numai din aversiune față de domnitorul A.I.Cuza. Pentru a se ieși din acest impas, P. Grădișteanu a propus ca deputații să recunoască această zi ca sărbătoare națională, trecând la ordinea zilei. D. Ghica nu este însă de acord cu propunerea de trecere la ordinea zilei, sub motivația expusă de P. Grădișteanu.

¹⁵ „Monitorul Oficial”, nr. 15 din 19 ianuarie 1867, pp. 79-85.

¹⁶ „Monitorul Oficial”, nr. 22 din 27 ianuarie 1867, p. 143.

¹⁷ *Ibidem*

¹⁸ „Monitorul Oficial”, nr. 22 din 27 ianuarie 1867, p.144.

După alte intervenții pro sau contra, a luat cuvântul liderul mișcării liberal-radicală I. C. Brătianu. El considera că sărbătorile naționale sunt un cult, care trebuie observat tot atât, precum cel religios. Problema care s-a ridicat nu este una oarecare și nu trebuie să se treacă atât de ușor peste ea, pentru a nu se crede că există deputați în Camera actuală care s-ar împotrivi unui mare eveniment istoric, precum au fost și 1821, 1848, evenimente tot atât de sacre, mai vechi și poate de aceea "mai mărețe decât 24 ianuarie". Națiunea română este datoare a serba aceste evenimente. Pusă la vot, închiderea discuției este respinsă. A luat cuvântul M. Kogălniceanu, spre a-și exprima regretul că guvernul nu a luat măsura ca 24 ianuarie să fie ținută ca sărbătoare națională, adică zi nelucrătoare. Propune totuși ca, odată întrunită Adunarea, să lucreze, ceea ce atrage obiecția lui N. Ionescu, care-și susține propunerea de amânarea ședinței. I. C. Brătianu nu este de acord, motivând că există și alte evenimente de acest fel. S-a comis o greșală care nu poate fi nicicum reparată decât strigând: "Să trăiască România una și nedespărțită, să trăiască Unirea și 24 ianuarie". A propus apoi ca guvernul să elaboreze un proiect de lege pentru stabilirea sărbătorilor naționale, după care discuțiile s-au încheiat prin vot.

Intervenția lui I. C. Brătianu, liderul liberalilor radicali, a încheiat incidentul provocat de propunerea lui Cezar Bolliac în favoarea serbării zilei de 24 ianuarie, în mod evident uitată de guvern și de biroul Adunării. Era un prim semnal al reîncepterii disputelor politice interminabile, căci, în pofida continuării dezbaterilor, nu s-a ajuns la adoptarea bugetului în timpul guvernării lui Ion Ghica, deși se solicitase insistent acest lucru.

Dezbaterea bugetului trenează. În cursul dezbaterilor proiectului de buget al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, a intervenit o întrerupere datorită urgenței cerute în dezbaterile unui proiect de lege referitor la strămutarea Curții de Casație la Iași. Argumentele deputaților de la Iași se reduceau la unul singur, anume contracararea acțiunilor separatiștilor. Populația Moldovei este în suferință, dar nu datorită lipsei Curții de Casație. Alte măsuri sunt necesare în scopul urmărit; încât nu masele solicită mutarea Curții de Casație, ci interesele de partid. Mai mulți deputați, între care Gr. M. Sturdza, M. Kogălniceanu, Chr. Tell, Gh. Mârzescu, C. A. Rosetti, C. Bolliac, prezentaseră o propunere Adunării, în ședința din 4 februarie 1867, referitoare la strămutarea Curții de Casație. G. Costaforu a propus dezbaterile proiectului de lege, îndată după votarea bugetului¹⁹.

Inițial, I. C. Brătianu fusese contra strămutării Curții de Casație la Iași, însă acum era pentru această transferare, motivată de existența unei mișcări separatiste. Fără voia lui, liderul mișcării, N. Rosetti-Rosnoveanu, este făcut un om primejdios. Cerându-se închiderea discuției, M. Kogălniceanu se opune, pentru a susține admiterea urgenței în dezbaterile a proiectului de lege propus. I. C. Brătianu este de acord, dar P. Cernătescu apreciază că, problema în discuție, nu este atât de gravă, încât să comporte o întrerupere a dezbaterii bugetului. Diversele amendamente sunt respinse, discuțiile fiind închise. Se continuă dezbaterile bugetului.

În ședința Adunării din 13 februarie 1867, Ion Ghica prezenta mesajul domnesc pentru prelungirea sesiunii parlamentare până la 15 martie. Prim-ministru menționa că, nesimțind sprijinul necesar, guvernul a prezentat

¹⁹ „Monitorul Oficial” nr. 31 din 9 februarie 1867, p.215.

domnitorului demisia, spre a-i da posibilitatea de a se adresa Adunării pentru a constitui un nou guvern, care să aibă încrederea grupărilor politice. Împrejurări deosebite au oprit alcătuirea unui asemenea guvern. Acum, acest guvern nu mai poate continua fără un vot de încredere. Prolungirea dezbaterii bugetului face imposibilă rămânerea la putere. Este de datoria Adunării să elucideze situația creată: ori are încredere și îl sprijină adoptând bugetul, ori nu are și atunci să vină alt guvern²⁰.

Liberalii radicali, având sprijinul unor liberali moderați, presimt căderea guvernului și o forțează. Petre Grădișteanu consideră că bugetul nu este al guvernului, ci al țării. Guvernul n-a prezentat nici o lege care să garanteze libertatea individuală sau a presei, o lege pentru responsabilitatea funcționarilor publici. Fără aplicarea principiilor democratice incluse în Constituție, aceasta devine literă moartă. În consecință, P. Grădișteanu propune să nu se acorde guvernului Ion Ghica administrarea veniturilor țării. El nu propune o acuzare, ci un vot de neîncredere în guvern, cu atât mai mult cu cât, însuși guvernul, a solicitat aceasta prin vocea prim-ministrului²¹.

Incitat de afirmațiile lui Grădișteanu, Ion Ghica a cerut urgență în problema pusă de el, deoarece, încă de la începutul sesiunii, se menține o criză guvernamentală, o situație anormală. În consecință, țara trebuie să aștepte chiar în acea zi, 21 februarie 1867, dacă mai are sau nu un guvern, care în fiecare dimineață se așteaptă să fie schimbat. În interesul țării, solicită dezbaterea de urgență a propunerii lui P. Grădișteanu.

După intervenții pro și contra, a luat cuvântul I. C. Brătianu, care face apel la deputați să-și rememoreze votul de încredere acordat guvernului cu prilejul împrumutului Oppenheim. Alexandru Lahovary a susținut că prin asemenea împrumut se salvează țara. Însă țara, nu poate fi salvată astfel, din împrumuturi oneroase. „Dacă nu am dat mai devreme acestui minister (guvern) un vot de neîncredere, a fost fiindcă era un regim nou, n-am voit să provocăm numaidecât o criză ministerială, și am zis să mai suferim, deși administrațiunea este foarte slabă și e o amortire, o somnolență în toate, și numai în rele și răutăți este activitate... În consecință nu este de împărtășit opinia unor deputați ce susțin să se sprijine guvernul ce nu supără pe nimeni”²².

Liderul grupării radicale susținea că nu există o clasă sau vreun interes în țară, care să nu dorească încetarea activității guvernului, căci toate interesele se află în suferință, învinuind Adunarea că nu-i pune capăt. La aceste afirmații, Ion Ghica se consideră îndreptățit să comenteze. El declară că guvernul nu-și revendică titlul de „albi” sau „roșii”. „Am fost între oameni numiți moderați, adică nu erau nici cu dreapta, nici cu stânga, nu împărtășeam lupta ce exista de mai mulți ani între aceste două partide”²³. Supusă la vot, propunerea lui P. Grădișteanu a fost admisă cu 59 de voturi, contra 56.

S-a alcătuit un program de guvernare, întocmit de I. C. Brătianu, M. Kogălniceanu și G. Vernescu, adoptat după discuții preliminare, spre sfârșitul lunii, într-o adunare la care au participat 50 de deputați din centru și stânga. Programul prevedea menținerea regimului constituțional stabilit în 1866 și

²⁰ „Monitorul Oficial” nr. 38 din 17 februarie 1867, p. 273.

²¹ „Monitorul Oficial”, nr. 44 din 21 februarie 1867, p. 319.

²² „Monitorul Oficial”, nr. 45 din 25 februarie 1867, p. 327.

²³ *Ibidem*, p. 328.

înfăptuirea unor noi reforme în vederea continuării procesului de modernizare a țării²⁴.

După guvernul Ion Ghica, la cârma țării au venit guvernele coaliției liberale conduse succesiv de C. A. Crețulescu, Ștefan Golescu și Nicolae Golescu, care vor deține puterea între 1 martie 1867 și 16 noiembrie 1868. Deși reprezentau coaliția liberală toate aceste guverne erau conduse de fapt de I. C. Brătianu, care exercita acest rol în calitate de ministru de Interne. Având o poziție dominantă în guvern, liberalii radicali au alcătuit o administrație bazată pe elemente proprii în Muntenia. În Moldova, unde erau lipsiți de influență, au pactizat cu facțiunea liberală independentă²⁵.

Summary

After the installation of constitutional monarchy in Romania in 1866, the first elections (following the crowning of Carol I as King of Romania) were organised during the fall of the same year. None of the political parties or groupings succeeded in securing the majority necessary for governing.

The government led by Ion Ghica did not have its own significant political group to support it. Consequently, it was in permanent danger of being deposed. However, its deposition was continuously postponed, as no political group would assume the responsibility of governing.

Due to this fact, a series of heated controversial discussions broke out in the House of Commons in relation to various side issues. Thus, for instance, while debating the budget, unproductive discussions between the supporters and the opponents of the previous ruler took place. Another side dispute, meant to distract attention from the main concern of the House of Commons, which was that of establishing the budget, is the proposal that January 24 be declared national holiday. Endless and useless parley follow. This situation and other such situations weakened the authority of the government, which was already quite precarious anyway, and motivated Ion Ghica, the Prime Minister, to repeatedly address the House, exhorting them to either support the Government - and hence adopt the budget it proposed - or to give the government the vote of distrust.

Eventually, the government led by Ion Ghica fell from power in February 1867, and it was followed by three short-term governments led in effect by I.C.Brătianu, who performed this role in his quality as a Minister of Domestic Affairs.

²⁴ *Istoria parlamentului și a vieții parlamentare din România până la 1918*, București, 1983, p. 175.

²⁵ *Ibidem*, p. 176.